

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบันถือว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย สามารถสร้างเงินตราต่างประเทศมากกว่าแสนล้านบาทในแต่ละปีซึ่งเป็นรายได้ที่มีมูลค่าสูงมาก เมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น พกอุตสาหกรรมสิ่งทอและสินค้าเกษตร โดยที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยทำให้เกิดการจ้างงานและเกิดการกระจายรายได้ไปสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องส่งผลให้มีการนำความเจริญไปสู่ภูมิภาคในด้านต่างๆ ในเรื่องของการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและประชาชนในประเทศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เป็นจำนวนเงินมหาศาล ในภาคการท่องเที่ยว การบริการและโรงแรม ในปี พ.ศ. 2547 มีนักท่องเที่ยว รวม 11.74 ล้านคน 56.52% มาจากเอเชียตะวันออกและกลุ่มประเทศอาเซียน (โดยเฉพาะมาเลเซีย คิดเป็น 11.97% ญี่ปุ่น 10.33%) ยุโรป 24.29% ทวีปอเมริกาเหนือและทวีปอเมริกาใต้รวมกัน 7.02% โดยแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน และจังหวัดเชียงใหม่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, อ้างแล้ว)

ข้อมูลสถิติของนักท่องเที่ยวของปี 2552 จากการเก็บข้อมูลของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศไทยทั้งสิ้น จำนวน 14,149,841 คน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวของประเทศไทยต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศ การพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสามารถทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาเยี่ยมชม ก่อให้เกิดการสร้างงานเป็นจำนวนมากและสร้างรายได้อันเป็นผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวม

แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้นได้ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากร กล่าวคือการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โบราณเนื่องจากสัญชาตญาณของมนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็นต่อสิ่งแปลกใหม่จึงมีความพึงพอใจที่จะเดินทางท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนาเจริญขึ้นเป็นลำดับ จนกลายเป็นอุตสาหกรรม

การท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งด้านบวกและลบ ซึ่งผลกระทบด้านบวก ได้แก่ การเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจให้ดีขึ้น สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คน เกิดความสามัคคีในสังคม และความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และกระตุ้นให้เกิดการรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น ส่วนผลกระทบด้านลบ ได้แก่ ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของท้องถิ่น การทำลายสภาพแวดล้อม โบราณวัตถุและโบราณสถาน รวมถึงความประณีตทางศิลปะเสื่อมลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การวางแผนและการควบคุมที่ดีช่วยรักษา สภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นได้เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งก็คือสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเกิดการเดินทาง แต่ถ้าการท่องเที่ยวทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมหรือสูญเสียไปก็จะไม่นักท่องเที่ยวอยากมาเที่ยวอันจะส่งผลให้การท่องเที่ยวหมดไป ในที่สุด (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2541) นั่นคือในบางครั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจในระยะยาว (Unproductive Sector) แต่กลับดึงเอาทรัพยากรส่วนรวมต่างๆ โดยเฉพาะป่าไม้และที่ดินมาใช้ในการพัฒนาในภาคการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบในด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากร สร้างความไม่เท่าเทียมในการใช้ทรัพยากรและการกระจายรายได้ เนื่องจากมีการกระจุกตัวอยู่ในเฉพาะกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเท่านั้น และการที่ประเทศต้องสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากไปกับภาคที่ไม่ให้เกิดผลผลิตเช่นนี้ ย่อมจะก่อให้เกิดผลเสียทั้งทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพของระบบนิเวศในระยะยาว (วรรณ วลัยวานิช, 2546)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบในหลายๆ ด้านและควรที่จะมีการหาแนวทางในการแก้ไข โดยจะเห็นได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้น มักจะประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ โดยแท้จริงแล้วการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถทำได้ พร้อมกับการอนุรักษ์ได้ เพียงแต่ต้องมีการจัดการและสำนึกที่ดีเท่านั้น ต่อมาจึงได้มีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น แนวคิดดังกล่าวมีชื่อเรียกต่างๆ กันไป เช่น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวสีเขียว การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาสิ่งมีชีวิต การท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ แต่ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีหลักกว้างๆ คือ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมทั้งท้องถิ่นควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืน และสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยมุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปสู่แหล่งธรรมชาติ ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย และการอนุรักษ์ทรัพยากรจึงถือเป็นอีกบทบาทหน้าที่หนึ่งของหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนที่จะร่วมกันส่งเสริมและจัดสร้างกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มเติมจากแหล่งท่องเที่ยวเดิมๆ

โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงาม เป็นหน่วยงานรัฐ หน่วยงานหนึ่งสังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลท่าดอน อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ให้ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งพื้นที่ป่าบริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำห้วยเมื่องงามอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำฝาง จึงมีความเป็นธรรมชาติที่มีความสวยงาม ทั้งป่าไม้ ลำธารเหมาะแก่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ในปัจจุบันโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงาม ได้มีการร่อนรับนักท่องเที่ยวอย่างไม่เป็นทางการ ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาขอใช้สถานที่ในการพักผ่อน เยี่ยมชมธรรมชาติ รวมทั้งการศึกษาดูงานเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง

จากที่มาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาศักยภาพของโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงาม เพื่อส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยสนใจที่จะทำการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศึกษาว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในการส่งเสริมโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงาม ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป รวมถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณใกล้เคียง โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมื่องงาม ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยในการผลักดันและส่งเสริมให้เกิดสถานที่ท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันเป็นแนวทางในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1. บริบทพื้นที่โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมื่องงาม เป็นอย่างไร

2. โครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมื่องงาม มีศักยภาพในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้หรือไม่ อย่างไร

3. โครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงาม มีปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไร และเมื่อพบปัญหาและอุปสรรคจะมีข้อเสนอแนะในการจัดการปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาริบทของโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมื่องงามในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. เพื่อศึกษาศักยภาพของโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมื่องงามในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงาม และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ศักยภาพของโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงามในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การส่งเสริม หมายถึง การดำเนินงานภายใต้แผนงานโครงการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การส่งเสริมโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมื่องงามในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยภายใน หมายถึง องค์ประกอบภายในที่มีผลต่อศักยภาพของโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงามในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัจจัยภายนอก หมายถึง องค์ประกอบภายนอกที่มีผลต่อศักยภาพของโครงการสถานีวิจัยพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมื่องงามในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ